

Alli Vepsä

LIKKUVAT PALVELUT

Ratkaisu palveluiden saavutettavuuteen haja-asutusalueilla

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Toukokuu 2023

TIIVISTELMÄ

Alli Vepsä: Liikkuvat palvelut - Ratkaisu palveluiden saavutettavuuteen haja-asutusalueilla
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kunta- ja aluejohtaminen
Toukokuu 2023

Tässä tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, pystytäänkö liikkuvien palveluiden avulla parantamaan palveluiden saavutettavuutta haja-asutusalueilla. Tutkimus keskittyi julkisen sektorin järjestämiin palveluihin. Liikkuvilla palveluilla tarkoitetaan tämän tutkimuksen yhteydessä palveluita, jotka eivät ole paikkaan sidottuja, vaan ne toimitetaan sinne missä niiden käyttäjät ovat. Tutkimuksessa keskeistä oli kartoittaa, pystyttäisiinkö liikkuvien palveluiden kaltaisilla uusilla innovaatioilla vastaamaan maaseutujen nopeasti muuttuviin palvelutarpeisiin sekä haasteisiin, joita väestön ikääntymisen ja julkisen talouden kestävyysvajeen kaltaiset ilmiöt tuovat.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostui aiemmasta tutkimuksesta ja kolmesta tutkimuksen aiheeseen kytkeytyvästä teemasta. Nämä teemat ovat väestön väheneminen ja ikääntyminen maaseudulla, maaseudun palveluverkko ja palveluiden saavutettavuus sekä vaihtoehtoiset palveluntuotannon muodot.

Tutkimus oli kvalitatiivinen ja tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastatteluja. Aineisto kerättiin Etelä-Karjalan hyvinvointialueelta ja haastateltaviksi valikoitui kolme siellä liikkuvien palveluiden parissa työskentelevää asiantuntijaa. Aineisto päädyttiin keräämään Etelä-Karjalasta, sillä tämän alueen julkisella sektorilla on käytössä paljon liikkuvia palveluita ja alueelta löytyy myös paljon haja-asutusta. Kerätylle haastatteluaineistolle tehtiin aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Analyysiosuudessa muodostettiin neljä luokkaa, joita tarkastelin lähemmin. Näitä luokkia olivat palveluverkon nykytilanne, saavutettavuus, kustannustehokkuus sekä liikkuvien palveluiden tulevaisuus.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että liikkuvien palveluiden avulla voitaisiin parantaa palveluiden saavutettavuutta haja-asutusalueilla. Haasteena liikkuvien palveluiden käytössä nähtiin palveluiden koordinointi ja toiminnanohjaus. Tulevaisuuden haasteena on pystyä ennakoimaan muutokset palvelutarpeissa ja mukautua niihin nopeasti.

Avainsanat: liikkuvat palvelut, saavutettavuus, maaseudun palveluverkko

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Sisällys

1 JOHDANTO.....	1
2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	3
3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	5
3.1 Aiempi tutkimus	5
3.2 Väestön väheneminen ja ikääntyminen maaseuduilla	6
3.3 Maaseudun palveluverkko ja palveluiden saavutettavuus	7
3.4 Vaihtoehtoiset palveluntuotannon muodot.....	8
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	10
4.1 Tutkimusmenetelmä	10
4.2 Aineiston kerääminen.....	10
4.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	11
5 AINEISTON ANALYYSI	13
5.1 Liikkuvien palveluiden nykytilanne	13
5.2 Kustannustehokkuus.....	14
5.3 Saavutettavuus.....	15
5.4 Liikkuvien palveluiden tulevaisuus	16
6 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	19
LÄHTEET	21
LIITE	24

Kuviot

Kuvio 1- Aineistolähtöinen sisällönanalyysi.....	11
Kuvio2 - Analyysiluokat.....	12

1 JOHDANTO

Suomen valtion julkinen talous kärsii merkittävästä kestävyysvajeesta. Kestävyysvajeella tarkoitetaan sitä, että pitkällä aikavälillä julkisen talouden menot ylittävät tulot. Päällimmäisenä syynä tähän on Suomen väestön ikääntyminen ja siitä johtuvat työikäisten suhteellisen määrän pieneneminen sekä terveystenonon kasvu. (Valtiovarainministeriö 2022.) Terveyspalvelujen kysynnän kasvaminen, mutta samanaikainen julkisten varojen vähentyminen ovat pakottaneet tekemään uudistuksia sosiaali- ja terveyspalveluiden tuotantoon. Tänä vuonna toimeenpantu hyvinvointialueuudistus on konkreettinen esimerkki sosiaali- ja terveysalalla tehdystä muutoksesta. Hyvinvointialueiden perustamisen tarkoituksena oli muun muassa parantaa sosiaali- ja terveyspalveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta sekä hillitä kustannuksien kasvua (HE 241/2020). Väestön ikääntymiseen liittyvät ongelmat näkyvät erityisen voimakkaasti kaupunkien ulkopuolisilla alueilla, maaseudulla. Ongelma on esillä mediassa jatkuvasti, mutta se ei ole ilmiönä uusi. Maaseudun väestömäärä on alkanut vähentyä jo 1950-luvun lopulla. Väestörakenne kuitenkin ehti muuttua vuosikymmeniä ennen kuin varsinaiset ongelmat alkoivat näkymään esimerkiksi kunnallisten palveluiden rahoituksessa. (Kuhmonen & Niittykangas 2008, 38–39.) Tilanne maaseudun yksityisten palvelujen saralla on yhtä lailla heikko. Elinkeinoelämän keskusliiton teettämän Maaseutupalssi kyselyn mukaan 17 prosenttia kyselyyn vastanneista maaseudun yrityksistä harkitsee toimintansa lopettamista seuraavan 12 kuukauden aikana. (Huovinen 2022).

Palveluiden tuottaminen maaseudulla on kohdannut vaikeuksia. Tämä on kuitenkin mahdollistanut tilan uusille innovaatioille ja näin on palvelutuotannolle syntynyt uusia muotoja. Yksi näistä on liikkuvat palvelut. Liikkuvat palvelut on yleisnimitys palveluille, jotka eivät ole paikkaan sidottuja. Yleensä tämä tarkoittaa sitä, että palvelut tuodaan jonkun kulkuneuvon yhteydessä palvelujen käyttäjien luo. Tunnetuimpia esimerkkejä liikkuvista palveluista ovat Suomessa jo vuosikymmeniä käytössä olleet kirjastoautot sekä kotipalvelun eri muodot. Viime vuosina sekä yksityisellä, että julkisella sektorilla myös liikkuvat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ovat yleistyneet.

Julkisella sektorilla liikkuvia palveluita ei ole käytössä tällä hetkellä vielä kovin laajalti. Kuitenkin esimerkkejä on löydettävissä eri puolilla Suomea, ja viime vuosina määrä on ollut kovassa kasvussa. Etelä-Karjalassa on käytössä kyläpalvelubussi Mallu-auto. Auto tarjoaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja pyörien päältä ympäri Etelä-Karjalan hyvinvointialuetta (Etelä-Karjalan hyvinvointialue 2023). Etelä-Savossa puolestaan on vireillä hanke hyvinvointiauto Reissu-Ellusta. Sen

tehtävänkuvaan kuuluu tarjota syrjäseuduille terveys- ja hyvinvointipalveluita. (Ruokoski & Ursin 2023). Tampereella liikkuvaa erityisnuorisotyötä toteuttaa Liikkis-matkailuauto (Tampereen kaupunki 2023).

Yksityiseltä sektorilta liikkuvia palveluita löytyy enemmän. Esimerkkinä tunnetusta yksityisen sektorin liikkuvasta palvelusta mainittakoon Pihlajalinnan Punkkibussi. Tämä bussi kiertää Etelä- ja Länsi-Suomessa sekä Pirkanmaalla jakaen esimerkiksi punkkirokotuksia (Pihlajalinna). Ikäihmisten kotipalvelut ovat toinen esimerkki liikkuvasta palvelusta, joia moni yksityinen yritys tuottaa Suomessa.

Tämä tutkielma tarkastelee edellä mainittuja palvelutuotannon haasteita erityisesti haja-asutusalueiden näkökulmasta. Liikkuvat palvelut ovat vaihtoehtoinen muoto tuottaa palveluita, ja niiden käyttö voisi auttaa turvaamaan palveluiden saavutettavuuden haja-asutusalueilla. Tätä on esitetty muun muassa maa- ja metsätalousministeriön maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa vuosille 2021–2027, jossa mainittiin, että palveluja tulee jatkossa turvata ja kehittää hyödyntämällä eri palvelutuotannon keinoja, kuten liikkuvia palveluita (Maa- ja metsätalousministeriö 2022).

Tutkielma alkaa tutkimustehtävän asettamalla. Tämän jälkeen siirrytään tarkastelemaan teoreettista viitekehystä, joka on jaettu neljään alalukuun. Viitekehyksen alussa käydään läpi aiempaa tutkimusta aiheen parista ja sen jälkeen käsitellään kolmea eri aiheeseen liittyvää teemaa. Näitä ovat väestön vähentyminen ja ikääntyminen maaseudulla, maaseudun nykyinen palveluverkko ja saavutettavuus sekä vaihtoehtoiset palvelutuotannon muodot. Teoreettisen viitekehyksen jälkeen esitellään tähän tutkimukseen valikoitunut tutkimusmenetelmä ja aineistometodi. Lopuksi analysoidaan kerättyä aineistoa. Viimeisessä kappaleessa käydään läpi johtopäätökset ja pohditaan sitä, kuinka hyvin tutkimus onnistui.

2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tämä kandidaatintutkielma pyrkii selvittämään, kuinka kunnat ja hyvinvointialueet ovat jo historiassa hyödyntäneet liikkuvia palveluita sekä kuinka näiden käyttöä voitaisiin tehostaa tulevaisuudessa. Tutkimus yrittää myös kartoittaa mitä hyötyjä näiden palveluiden käytöllä voidaan saavuttaa ja mitä haasteita niiden käytön yhteydessä saattaa ilmetä.

Liikkuvia palveluita ja niiden merkityksellisyyttä on tärkeä tutkia, sillä tutkimusta aiheesta on tehty Suomessa vähän ja vielä vähemmän hallintotieteen näkökulmasta. Liikkuvat palvelut ovat tärkeä tulevaisuuden innovaatio, ja ne voivat tukea palveluiden parempaa saavutettavuutta myös haja-asutusalueilla. Oikein toteutettuina ne voivat myös tuoda säästöjä julkiselle sektorille.

Tutkimus käsittelee pääasiassa vain julkisen sektorin palveluita. Tähän rajaukseen päädyin siksi, että julkisten palveluiden järjestäminen ja julkinen palveluverkko ovat keskeisiä teemoja tutkimuksessa, ja näitä tarkastelemalla liikkuvat palvelut ovat paremmin kosketuspinnassa kunta- ja aluejohtamisen kanssa. Kuitenkin yksityisten sektorin liikkuvien palvelujen tarjonta on monipuolisempaa ja liikkuvilla yksityisillä palveluilla on myös paljon pidempi historia kuin julkisella puolella. Esimerkiksi ensimmäinen liikkuva kauppa perustettiin Helsinkiin jo vuonna 1932 (Lehtonen 2005). Miltei satavuotisen historian ansiosta yksityiseltä puolelta löytyvä lähde- ja tutkimusaineisto on runsaampaa ja monipuolisempaa. Tästä syystä soveltuvin osin haen lähdeaineistoa tutkimukseeni myös yksityisen sektorin puolelta, mutta tutkimusaineiston kerään ainoastaan julkisen sektorin puolelta.

Seuraavaksi pohditaan teemaan käsittelyyn mahdollisesti liittyviä haasteita. Jo mainittu vähäinen lähdeaineisto hankaloittaa tutkimuksen lähtökohtia. Kuitenkin jo mainittu aineiston etsiminen myös yksityisten palveluiden piiristä tuo käyttöön laajemmin lähdeaineistoa ja poistaa ongelman ainakin osin. Myös vasta alkuvuodesta toimeenpantu hyvinvointialueuudistus on muuttanut tutkittavaa palveluverkkoa. Tuoreen uudistuksen vaikutuksista palveluiden saavutettavuuteen ei ole vielä juurikaan tutkimusaineistoa, joten sekin on hyvä ottaa huomioon. Kuitenkin keräsin tutkimusaineistoni alueelta, jossa sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut tuotti monen kunnan kuntayhtymä jo ennen hyvinvointialueuudistusta, joten käytännön muutokset palvelutuotannossa eivät välttämättä olleet radikaaleja.

Tulevaisuuden trendit on myös pidettävä mielessä aina, kun tutkitaan tulevaisuuden palvelutarpeita. Tällaisia trendejä ovat muun muassa aiheeseen kytkeytyvät kaupungistuminen ja väestön ikääntyminen. (Dufva, Rekola 2023). Näihin palataan myöhemmin tutkimuksen teoreettisessa

viitekehyksessä. On kuitenkin jo tehtävää asettaessa huomioitava, että palveluverkko ja ihmisten palvelutarpeet ovat jatkuvassa muutoksessa. Edellä mainittujen seikkojen perusteella olen määritellyt itselleni tutkimuskysymyksen, sekä siihen liittyviä osaongelmia, joihin tutkimus pyrkii vastaamaan.

Tutkimuskysymykseksi muodostui:

- Kuinka liikkuvat palvelut pystyvät parantamaan palveluiden saavutettavuutta haja-asutusalueilla?

Tutkimuksessa käsiteltäviä osaongelmia ovat seuraavat:

- Kuinka julkinen palveluverkko on muuttunut haja-asutusalueilla?
- Millaisiksi liikkuvien palveluiden kannattaisi kehittyä tulevaisuudessa?
- Mitä haasteita liikkuviin palveluihin voi liittyä?

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tutkielman teoreettisessa viitekehyksessä käydään läpi tutkielmaan liittyvää teoriataustaa ja havainnollistetaan siihen liittyviä ilmiöitä ja käsitteitä. Alussa käydään läpi myös aiempaa tutkimusta aiheen parista.

3.1 Aiempi tutkimus

Liikkuvat palvelut ovat melko vähän tutkittu aihe Suomessa. Mikäli aihe rajataan vielä maaseudun liikkuviin julkisiin palveluihin, on tutkimuksen määrä entistä vähäisempi. Sosiaali- ja terveystieteiden piiristä tutkimusta löytyi jonkun verran, mutta näissä tutkimuksissa näkökulma aiheeseen on hyvin erilainen kuin tämän tutkimuksen hallintotieteellinen näkökulma. Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa tehdyn selvityksen mukaan vuosien 1963 ja 2012 välillä tehdyistä tutkimuksista, joihin liikkuvat palvelut liittyivät 80 % koski jollain tavalla lääke- tai hoitotiedettä (Immonen, Järvi, Koivuniemi 2013).

Kansainvälistä tutkimusta aiheen parista on kuitenkin jonkun verran. Jo vuonna 1998 Old Dominion University Yhdysvalloissa toteutti tutkimuksen, jossa tarkasteltiin kuinka liikkuva terveysyksikkö voi parantaa terveyspalvelujen piiriin pääsemistä maaseudulla. Tässä tutkimuksessa todettiin, että liikkuva yksikkö voisi auttaa esimerkiksi vanhuksia asumaan kotona sillä liikkuva yksikkö auttoi sairauksien ennaltaehkäisyssä. Liikkuvan yksikön avulla saatiin muun muassa suoritettua entistä enemmän rintasyöpäkulutuksia sekä lisättyä rokotusastetta influenssaa ja keuhkokuumetta vastaan. (Alexy, Elnitsky 1998.) Yhdysvalloissa tehtyjen tutkimuksia ei kuitenkaan voida suoraan soveltaa Suomessa sillä sosiaali- ja terveyspalvelujen palvelurakenne on hyvin erilainen. Kuitenkin yleisellä tasolla voidaan vetää johtopäätöksiä siitä, sopivatko liikkuvat palvelut palveluiden jakeluun ja millaisilla alueilla erityisesti.

Monessa kansainvälisissä tutkimuksissa keskitytään kehitysmaiden liikkuviin palveluihin. Näillä alueilla liikkuvien palveluiden hyödyntäminen on järkevää, sillä kehitysmaissa haja-asutus on yleisempää kuin kehittyneissä maissa, ja myös julkinen liikenne on usein heikkoa. (Abdullah ym. 2016). Bangladeshissa on tutkittu liikkuvien palvelujen vaikutuksia jo vuodesta 2012 lähtien. Liikkuvan sosiaalipalveluyksikön yhteydessä on havaittu positiivisia vaikutuksia esimerkiksi ennaltaehkäisevässä sairaanhoidossa. Myös kyläyhteisön jäsenten lyhyemmissä matkoissa

palveluiden pariin nähtiin positiivisia vaikutuksia (Abdullah ym. 2014.) Näin ollen voitaisiin olettaa, että liikkuvien palveluiden käyttöönotto asiakasnäkökulmasta parantaisi palveluiden saavutettavuutta. Myös palvelun tuottajan näkökulmasta voisi todeta esimerkiksi pitkän tähtäimen säästöt, mitä sairauksien parempi ennaltaehkäisy voisi tuoda.

Koska kuitenkin aiempaa tutkimusta on todetusti melko vähän, rakennetaan teoreettinen viitekehys pääasiassa keskeisien käsitteiden ja aiheeseen liittyvien ilmiöiden ympärille. Tässä viitekehyksessä tarkastellaan seuraavaksi maaseudun palveluverkkoa, sen muutoksia sekä saavutettavuuden käsitettä. Lopuksi havainnollistetaan vaihtoehtoisia palvelutuotannon muotoja.

3.2 Väestön väheneminen ja ikääntyminen maaseuduilla

Kaupungistuminen on valloillaan oleva megatrendi. Megatrendillä tarkoitetaan jotain laajaa yleistä kehityssuuntaa, joka yleensä tapahtuu globaalisti ja tulee jatkumaan tulevaisuudessa samaan suuntaan. On arvioitu, että vuoteen 2050 mennessä lähes 70 prosenttia maailman ihmisistä tulee asumaan kaupungeissa. (Dufva, Rekola 2023.) Kaupungistumisen myötä maaseudun väestö tulee vähenemään. Esimerkiksi Etelä-Karjalassa väestö väheni vuoden 2022 aikana 0,6 prosenttia. (Tilastokeskus 2023).

Maaseutu käsitteen määrittäminen ei ole yksiselitteistä ja se voidaan rajata monella tapaa. Suomen maaseutupolitiikassa käytetty määritelmä käsittää maaseuduksi kaikki kunnat ja kaupungit, joissa on alle 30 000 asukasta. (Tilastokeskus 2003) Maaseutupolitiikan työkaluna on käytetty myös luokittelua, jossa maaseutu jaetaan kolmeen eri luokkaan. Näitä ovat kaupunkien läheisen maaseudun kunnat, ydinmaaseudun kunnat, sekä harvaan asutun maaseudun kunnat (Malinen ym. 2006). Puhuttaessa haja-asutusalueista tässä tutkielmassa viitataan edellä mainittuihin harvaan asutun maaseudun kuntiin. Tilastokeskus (2022) on tehnyt kaikista Suomen kunnista listauksen, jossa ne luokitellaan, joko kaupunkiluokkaan tai johonkin edellä mainittuun maaseutulokkaan. Tämä tutkimus tarkastelee kuntia, jotka ovat saaneet harvaan asuttu maaseutu -luokituksen sekä hyvinvointialueita, jotka sisältävät suuren määrän tämän luokan kuntia.

Kaupungistumisen myötä palveluiden tuotanto haja-asutusalueilla on kohdannut haasteita. Halonen ja Kattilakoski (2018) ovat tutkineet hyvinvoinnin edistämistä harvaan asutulla maaseudulla. He havaitsivat palveluverkon näillä alueilla ohueksi ja totesivat, että palveluiden saavutettavuus edellyttää asukkailta aktiivista liikkumista kuntakeskuksiin tai taajamien palvelukeskittyisiin.

Kaupungistumisen rinnalla väestön ikääntyminen on toinen suuri tekijä palveluverkon haasteille. Matalan syntyvyyden vuoksi Suomessa väestö ikääntyy jatkuvasti. Tämä johtaa taloudellisen huoltosuhteen heikkenemiseen eli työikäisten (15–64-vuotiaiden) osuuden vähenemiseen suhteessa muuhun väestöön. (Valkonen & Lassila 2021, 22–23).

Väestön ikääntyminen näkyy erityisesti maaseudulla. Tämä on omiaan aiheuttamaan lisää ongelmia jo valmiiksi haastavaan palvelurakenteeseen. Ikääntynyt väestö tarvitsee enenevässä määrin hoiva- ja terveydenhuollonpalveluita, joiden järjestäminen harvaan asetuilla alueilla on jo valmiiksi kallista järjestää (Kuhmonen & Niittykangas 2008, 45).

3.3 Maaseudun palveluverkko ja palveluiden saavutettavuus

Tässä teoreettisen viitekehyksen aluvuossa käydään läpi maaseudun palvelurakenteen tämänhetkistä tilannetta. Tarkastellaan miten kaupungistuminen ja väestön ikääntyminen ovat vaikuttaneet palveluverkon rakentumiseen ja palveluiden saavutettavuuteen haja-asutusalueilla. Saavutettavuudella tarkoitetaan ympäristön, kohteen, tuotteiden, viestinnän tai palvelun helppoa lähestyttävyyttä (Kuntaliitto n.d.).

Julkisten palveluiden saavutettavuudesta puhuttaessa on hyvä määritellä mitä julkinen-käsitteellä tässä yhteydessä oikeastaan tarkoitetaan. Julkiselle sektorille on monia eri määritelmiä. Allison (1994) määritteli julkisen sektorin tuomalla esiin sen eroavaisuuksia yksityisen sektorin kanssa. Keskeiset erot liittyivät omistukseen ja tavoitteisiin. Julkiset palvelut ovat yleensä kaikkien kansalaisten yhteisessä omistuksessa siinä missä yksityisillä palveluilla on yksityiset omistajat. Yksityisen sektorin toimijoiden tavoitteena taas on voiton tuottaminen siinä, missä julkisilla toimijoilla on voiton tavoittelun sijaan sosiaalisia päämääriä. (Boivard, Loeffler 2015, 5.) On hyvä kuitenkin ottaa huomioon, että välillä julkisten ja yksityisten toimijoiden raja ei ole selkeä. Kunnan yksityistämät sosiaali- ja terveystalvet ovat hyvä esimerkki tällaisesta tilanteesta, jossa palvelu on yksityisen ja julkisen rajalla. (Anttonen, Haveri, Lehto, Palukka 2021, 102).

Tarkastellaan ensin palvelutuotantoa lainsäädännön näkökulmasta. Kuntalain (410/2015) ensimmäisen pykälän mukaan kunnan tehtävänä on edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa, sekä järjestää kunnan asukkaille palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla (Kuntalaki 1§). Kunnan on hoidettava itsehallinnon nojalla itselleen ottamansa tehtävät ja järjestettävä sille erikseen laissa säädetyt tehtävät (Kuntalaki 7§). Tässä kohtaa on hyvä

huomioida, että hyvinvointialueuudistuksen myötä sosiaali- ja terveydenhuollonpalvelut sekä pelastustoimi ovat siirtyneet kunnilta hyvinvointialueiden piiriin. Laki hyvinvointialueesta (2021/611) mainitsee myös hyvinvointialueen tehtävästä järjestää sille laissa säädetty tehtävät. Tämän tutkielman kannalta tärkeä on lain seitsemän pykälä, jossa on maininta siitä, että tehtäviä hoidettaessa on otettava huomioon esimerkiksi palveluiden yhdenvertainen saatavuus. (Laki hyvinvointialueesta 7§.) Näin ollen voidaan todeta, että oikeus yhdenvertaisesti saataviin, kestäväällä tavalla tuotettuihin palveluihin on laissa turvattu, ja nämä seikat tulee muistaa, kun tarkastelemme lähemmin maaseudun tämänhetkistä palveluverkon tilannetta.

Palveluiden saavutettavuutta pyritään tukemaan haja-asutusalueilla eri tavoin, joista yleisimpänä on tällä hetkellä julkisesti tuetut kulkumahdollisuudet. (Halonen, Kattilakoski 2018, 32) Tässä tutkielmassa saavutettavuutta pyritään parantamaan päinvastaisella ratkaisulla: ihmisten liikuttamisen sijaan palvelut kuljetetaan ihmisten luo.

3.4 Vaihtoehtoiset palveluntuotannon muodot

Kuten edellisessä kappaleessa todettu, kunnan tai sosiaali- ja terveyspalveluista puhuttaessa hyvinvointialueen, on järjestettävä sille lakisääteiset palvelut. Koska kunnallisten palveluiden rahoitus on kohdannut vaikeuksia, on palveluiden toteuttaminen mahdollisimman tehokkaasti, sekä mahdollisimman pienin kustannuksin tullut entistä tärkeämmäksi. Tämä on yksi syy sille, miksi on alettu kehittämään uusia vaihtoehtoisia palveluntuotannon muotoja.

Haja-asutusalueiden näkökulmasta, vaihtoehtoisia palveluntuotannonmuotoja on kehitetty parantamaan palveluiden saavutettavuutta. Työ- ja elinkeinoministeriön maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä YTR on linjannut vuosien 2014–2020 maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassaan, että maaseudulle soveltuvia palveluiden tuottamisen malleja kehitetään ja otetaan käyttöön entistä laajemmin. Näitä ohjelmassa mainittuja palveluita olivat monipalvelupisteet, palvelukioskit, liikkuvat tai jalkautuvat työntekijät, etäpalvelut, palvelujen yhdistämiseen perustuvat ratkaisut ja pyörien päällä kulkevat palvelut eli liikkuvat palvelut, joihin tämä tutkielma keskittyy. (YTR 2014, 34.)

Digitalisaatio ja teknologian kehitys luovat paljon mahdollisuuksia uusille palveluntuotannon muodoille. Nämä tekijät ovat mahdollistaneet myös liikkuvien palveluiden kehittämisen. Maaseudulla on tunnustettu digitalisaation tuovan sekä taloudellisia, sosiaalisia että hallinnollisia

hyötyjä. Esimerkiksi etäpalvelut säästävät palveluiden käyttäjien aikaa ja kustannuksia, sillä palveluiden pariin ei tarvitse matkustaa. (Antikainen ym. 2017,22.) Liikkuvat palvelut pyrkivät tuomaan samoja hyötyjä palveluiden käyttäjille. Niiden avulla on myös tarkoitus lyhentää matkaa palveluiden pariin. Liikkuviissa palveluissa on kuitenkin etuja täysin etäkontaktina tuotettuihin palveluihin nähden. Ne mahdollistavat esimerkiksi asiakaskontaktin, joka on välttämätöntä ainakin joidenkin sosiaali- ja terveyspalvelujen yhteydessä.

Vaikka uusia palvelutuotannon muotoja on olemassa, niiden käyttöönotossa on joskus ongelmia kuntasektorilla. Uusia palvelutuotannonmalleja kehitetään jatkuvasti sekä kunnissa, että muilla toimialoilla, kuitenkin niiden leviäminen kuntiin on hidasta. Uusien innovaatioiden käyttöönoton ongelmia saattavat olla esimerkiksi poliittinen vastustus, tietämättömyys tai uskalluksen puute. (Melin 2007). On huomattava myös, että julkisella sektorilla palvelut esimerkiksi digitalisoituvat hitaammin, kuin yksityisellä sektorilla missä muutos on tapahtunut hyvin nopeasti (Antikainen ym. 2017, 21).

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa käydään läpi tutkimuksen metodologiset valinnat. Perustellaan valittu tutkimusmenetelmä sekä käydään läpi, kuinka aineisto kerättiin ja miten sitä analysoitiin.

4.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen. Analysoin laadullista aineistoa, joka yksinkertaisesti tarkoittaa sitä, että aineisto on ilmaistu tekstimuodossa. (Eskola & Suoranta 1998). Tässä tapauksessa pääasiallisena tutkimusaineistona käytetään teemahaastatteluja. Tutkimusmenetelmäksi valikoitui juuri teemahaastattelu eli puoli strukturoitu haastattelu, sillä kyseisellä menetelmällä on mahdollista edetä haastattelussa keskeisten teemojen varassa yksityiskohtaisten kysymysten sijaan. (Hirsjärvi, Hurme 2022). Tämä menettelytapa sopii tämänkaltaiselle tutkimukselle parhaiten, sillä teemahaastattelussa on mahdollista kysyä kysymyksiä myös haastattelurungon ulkopuolelta. Tämä tekee haastattelutilanteen kulusta luontevan ja mahdollistaa tiettyihin aiheisiin syventymisen paremmin.

4.2 Aineiston kerääminen

Haastateltaviksi haettiin työntekijöitä Etelä-Karjalan hyvinvointialueelta, joilla on kokemusta liikkuvien palveluiden parissa työskentelystä. Haastattelin yhteensä kolmea hyvinvointialueen työntekijää. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavien määrän ei tarvitse olla suuri, vaan sen sijaan painotetaan pienen otannan perusteellista analysointia (Eskola & Suoranta 1998). Lähetin tutkimuslupahakemuksen hyvinvointialueelle ja liitin siihen mukaan tutkielmani tutkimussuunnitelman sekä tietosuojaselosteen. Tutkimuslupa myönnettiin 10.3.2023 ja se oli voimassa 31.5.2023 asti. Toteutin haastattelut tuossa aikavälissä

Kaikki haastateltavat työskentelivät Etelä-Karjalan hyvinvointialueella. Valitsin juuri tämän alueen kahdesta syystä. Ensinnäkin tutkimus keskittyy harvalti asuttuihin alueisiin, joita löytyy runsaasti kyseiseltä hyvinvointialueelta, kuten tutkielmassa on jo aiemminkin todettu. Toisena syynä oli liikkuvien palveluiden suuri määrä sekä pitkä historia.

Haastateltaviksi haetaan alan asiantuntijoita, joilta pyritään hankkimaan tietoa tutkittavasta ilmiöstä, eli kyseessä on asiantuntijahaastattelu. Asiantuntijahaastattelut sopivat tämältyyppiseen tutkimukseen hyvin, sillä tutkittavasta ilmiöstä ei ole olemassa valmiiksi kattavaa dokumenttiaineistoa. (Ruusuvoori, Nikander, Hyvärinen 2010.) Kaikki haastatteluun osallistuvat henkilöt työskentelivät pääasiassa liikkuvien julkisten sosiaali- ja terveystalvelujen parissa. Tästä syystä analyysiosuuden johtopäätöksiä ei välttämättä voida kaikilta osin suoraan soveltaa muilla sektoreilla tuotettuihin liikkuviin palveluihin.

Haastattelun pääteemoja ovat liikkuvien palvelujen nykytilanne, liikkuvien palvelujen merkitys saavutettavuuden turvaajina, julkisen palveluverkon toimivuus ja liikkuvien palveluiden tulevaisuus. Teemahaastattelurunko kokonaisuudessaan löytyy liitteistä kohdasta liite 1.

4.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

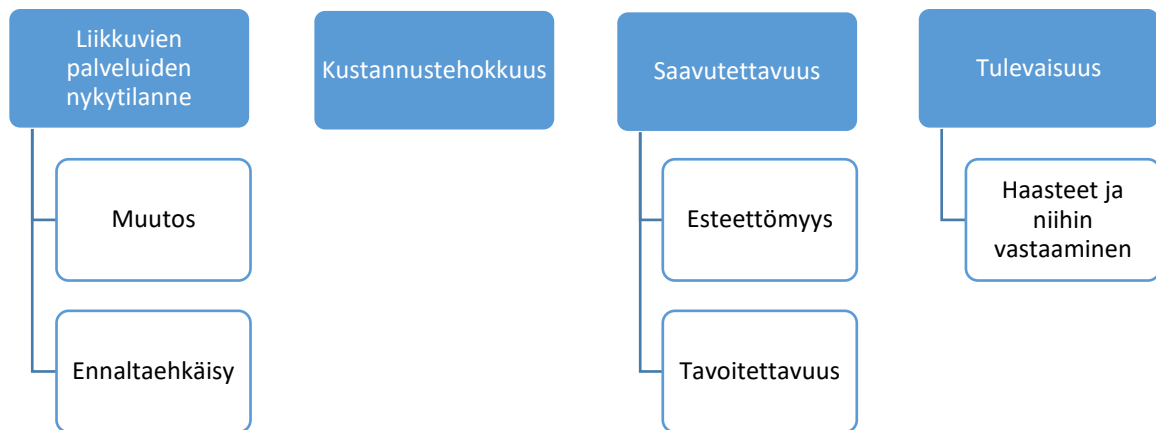
Kun haastattelut on tehty ja litteroitu kerätylle haastatteluaineistolle tehdään sisällönanalyysi. Litteroidun haastatteluaineiston pituus on noin 20 sivua (fonttikoko 11 ja riviväli 1). Analyysimenetelmäksi valikoitui aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Tässä menetelmässä kerätystä aineistosta pyritään luomaan teorettinen kokonaisuus. Näin ollen siis aikaisempi teoria ei ohjaa analyysin toteuttamista, sillä se on aineistolähtöistä. Aineistolähtöisessä analyysissä on otettava huomioon se, että tutkijan omat ennakkokäsitykset helposti ohjaavat analyysiä, eikä se tällöin ole täysin aineistolähtöinen. (Tuomi, Sarajärvi 2018.)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi on kolmivaiheinen. Ensin aineisto redusoidaan. Tämä tarkoittaa aineiston pelkistämistä eli kaikki turha aines, jota ei aiota analysoida, poistetaan siitä. Tämän jälkeen aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään, ja viimeisenä siitä luodaan teoreettisia käsitteitä. (Miles ja Huberman 1994.)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi - kuvio 1

Ainestoa käsitellessä anonymisoin haastattelut ja nimesin ne tunnistein H1, H2 ja H3. Analyysivaiheen jälkeen sain muodostettua aineistosta seuraavat luokat: palveluiden nykytilanne, liikkuvien palveluiden kustannustehokkuus, saavutettavuus ja liikkuvien palveluiden tulevaisuus. Joistain luokista muodostui myös alaluokkia (kuvio 1).

Analyysiluokat - kuvio 2

5 AINEISTON ANALYYSI

Tässä luvussa analysoidaan kerätty haastatteluaineisto. Alaluvut on muodostettu edellisessä kappaleessa läpikäytyjen luokkien mukaan.

5.1 Liikkuvien palveluiden nykytilanne

Tässä alaluvussa käydään läpi mitä liikkuvia palveluita Etelä-Karjalan hyvinvointialueella tällä hetkellä on saatavilla. Haastatteluaineistosta nousi esille monia eri sektoreiden palveluita, mutta eniten keskityttiin sote-alan palveluihin. Seuraavat liikkuvat palvelut mainittiin haastatteluissa: akuutit päivystykselliset palvelut, kotisairaaloiminta, liikkuvat yhden hengen päivystyksiköt, sosiaali- ja mielenterveyspuolen kotikäynnit, lapsille, lapsiperheille ja ikäihmisille kotiin vietävät palvelut. Lisäksi mainittiin Malla-auto, joka toimii ikään kuin liikkuvana terveysasemana ja Malla-auto, joka on liikkuva laboratorio. Liikkuvien yksiköitten avulla on toteutettu alueella myös erilaisia massatapahtumia kuten influenssarokotuksien antamiset. Myös alueella toimiva kirjastoauto mainittiin.

H1: ”Se on ehkä meidän alueen vahvuus eli palveluverkko on kyllä hyvin laaja tällä hetkellä.”

Haastatteluaineistoista nousi esille myös se seikka, että palveluverkko on jatkuvassa muutoksessa. Palvelutarpeiden määrä ja laatu muuttuvat, ja palvelutuotannon tulee sopeutua siihen. Etelä-Karjalan hyvinvointialueella liikkuvien palveluiden määrä on kasvanut, joka on luonut uusia haasteita. Liikkuvien palveluiden koordinoitua ja toiminnanohjausta on pitänyt kehittää. Tätä varten on luotu tilannekeskus, jonka tehtävänä on ohjata liikkuvia palveluyksiköistä. Haastatteluaineistosta nousi esille, että tilannekeskuksessa ja yleisesti liikkuvien toimintojen toiminnanohjauksessa on vielä kehitettävää. Toinen haastatteluaineistosta ilmennyt palvelutarpeen aukko liittyi liikkuviin akuutteihin mielenterveyden palveluihin ja akuuttipsykiatriaan.

Tutkielman alussa tutkimustehtävää asettaessa pohdittiin myös lyhyesti hyvinvointialueuudistuksen tuomia mahdollisia muutoksia. Uudistus tuli jokaisessa haastattelussa puheeksi, mutta kukaan haastateltavista ei tuonut esille varsinaisia ongelmia muutokseen liittyen. Tähän suurimpana syynä on luultavasti se, että jo Etelä-Karjalan hyvinvointialuetta ennen alueen sosiaali- ja terveystalvet tuotti kuntayhtymä Eksote, eivätkä kunnat itsenäisesti.

H1: ”Me ollaan harjoiteltu tätä hyvinvointialuetoimintaa jo sieltä kaksituhattakymmenen luvusta asti eli Etelä-Karjalassa kaikki sosiaali- ja terveyspalvelujen toiminnot on ollut sieltä lähtien samassa paketissa, jolloin kaikkien toimintojen niin kuin integroiminen ja kehittäminen on ollut, ei voi sanoa, että helppoa, mutta se on ollut varmasti huomattavasti helpompaa, kun niillä alueilla, jossa on joka kunnassa on omat toiminnot.”

H3:” No isoin muutos varmaan oli se, että pelastuslaitos tuli tähän mukaan. -- miten se näkyy käytännössä tänne nyt vaikka meidän ensihoidon tai sitten tänne kotisairaalan puolelle niin se on tietojärjestelmä muutoksia lähinnä.”

Muutoksen lisäksi hyödyt olivat toinen muodostunut alaluokka. Liikkuvien palveluiden hyötyjä nousi paljon esille haastatteluissa. Taloudellisia hyötyjä käydään läpi seuraavassa kappaleessa, mutta esille nousi myös näkökulma liikkuvien palveluiden tavoitteesta pyrkiä ennaltaehkäisemään päivystykseen joutumista. Liikkuvat yksiköt pyrkivät siis kentällä puuttumaan varhaisessa vaiheessa tilanteisiin, jotta mahdollisimman vähän tapauksista päätyisi päivystykseen. Erityisesti ikäihmisten ja mielenterveyspotilaiden kannalta lähelle tuotavilla palveluilla voi olla positiivisia ja ennaltaehkäiseviä vaikutuksia.

Tarkkaa arviota siitä kuinka paljon säästöjä ennaltaehkäisevä toiminta voi tuoda on vaikea antaa, esimerkiksi siksi, että syy-seuraussuhteiden osoittaminen tällaisissa tilanteissa on hankalaa (Kaasalainen, Ruohonen, Neittaanmäki.2019, 10) Tutkimukset kuitenkin ovat osoittaneet, että ennaltaehkäisevä toiminta voi vähentää huomattavasti sosiaali- terveydenhuoltomenoja (Kaasalainen ym. 2019).

Haastatteluaineistosta nousi esille myös näkökulma siitä, että kotona tapahtuvassa hoidossa on tasa-arvoisempi asetelma potilaan ja terveydenhuollon ammattilaisen kanssa ja tällä voi olla positiivisia vaikutuksia hoidon onnistumisen kannalta.

5.2 Kustannustehokkuus

Julkisia palveluita tuottaessa myös kustannustehokkuus on tärkeä ottaa huomioon. Palveluiden kustannustehokkuus tarkoittaa palvelujen kustannuksia yhtä suoritetta kohti, eli mikäli sama palvelu pystytään tuottamaan halvemmilla yksikkökustannuksilla, tulee siitä kustannustehokkaampi (Laasanen 2010, 29). Aiheeseen liittyy myös käsite allokatiivisesta tehokkuudesta. Panosten käyttö

on silloin allokatiivisesti tehokasta, kun tuotantoyksikkö valitsee panoksistaan edullisimmat, esimerkkinä sairaanhoitajien käyttö tapauksissa, joissa lääkäri ei ole välttämätön (Kangasharju 2008, 11). Tässä analyysiosuudessa siis pyritään selvittämään, onko kustannustehokkaampaa tuottaa palvelut liikkuvien yksikköjen avulla, kuin kivijalka yksiköissä.

Haastatteluaineistosta nousi esiin kaksi eri näkökulmaa kustannustehokkuuteen liittyen. Ensimmäinen näkökulma liittyi siihen, onko edullisempaa viedä terveyspalvelut kotiin kuin viedä henkilöitä hoitolaitokseen. Toinen näkökulma siihen, onko kustannustehokkaampaa tuottaa liikkuvia palveluita kuin säilyttää terveysasemia alueilla, joiden asukastiheys ei ole suurta.

H1: ”jos ajatellaan puhtaasti talousnäkökulmasta, niin se [liikkuvien palveluiden käyttö] on myös veronmaksajien kannalta huomattavasti edullisempaa kuin hoitolaitosvuorokaudet”

Kuten edellisessä kappaleessa mainittu, liikkuvat palvelut pyrkivät ennaltaehkäisemään sairaalahoitoon joutumista. Aineistossa mainittiin, että tämä tuo hyvinvointialueelle säästöjä, sillä kotikäynnit ovat huomattavasti halvempia toteuttaa kuin hoitolaitosvuorokaudet. Kuitenkin kotikäyntien ja yleensäkin liikkuvien palveluiden yhteydessä on otettava huomioon myös auton käytöstä aiheutuvat kustannukset eli esimerkiksi huolto- ja polttoainekustannukset.

Toinen näkökulma liittyi kiinteiden terveysasemien lakkauttamiseen. Haastatteluaineistosta nousi esille, että Etelä-Karjalassa on lähivuosina lakkautettu yksi terveysasema harvaan asutulta alueelta. Tämän mahdollistivat kattavat liikkuvat sosiaali- ja terveyspalvelut.

Aineistosta nousi esille myös tärkeä näkökulma siitä, että sosiaali- ja terveyspalveluita järjestäessä taloudellisuus ja tuloksellisuus eivät tietenkään ole ainoita huomioonotettavia asioita. Sosiaali- ja terveyspalveluille tärkeintä on se, että ne ovat kattavia ja toimivia, eikä säästöjen tule tinkiä niiden laadusta.

5.3 Saavutettavuus

Saavutettavuus oli kolmas sisällönanalyysistä muodostunut luokka ja myös tärkeä aihe tutkimuskysymyksemme kannalta. Siitä muodostui myös kaksi alaluokkaa, joita olivat esteettömyys ja tavoitettavuus.

Vaikka liikkuvien palveluiden koetaan parantavan palvelun saavutettavuutta, ilmeni haastatteluaineistoista kuitenkin joitain ongelmia. Kuten jo aiemmin todettu saavutettavuudella tarkoitetaan ympäristön, kohteen, tuotteiden, viestinnän tai palvelun helppoa lähestyttävyyttä (Kuntaliitto n.d.). Vaikka lähtökohtaisesti liikkuvat palvelut tuovat palvelut lähemmäs kuluttajia saattaa niiden käytön yhteydessä ilmetä muita ongelmia saavutettavuuden kanssa. Tällä hetkellä joihinkin liikkuviin terveydenhuollon palveluihin ei haastatteluaineiston perusteella ole pääsyä liikuntarajoitteisilla henkilöillä eli palvelut eivät ole esteettömiä. Seikka on melko tärkeää ottaa huomioon palvelussa, joka on luotu nimenomaan parantamaan saavutettavuutta. Aihe on myös varsin ajankohtainen, sillä eduskunnassa on juuri 14.4.2023 hyväksytty uusi vammaispalvelulaki, joka astuu voimaan 1.10.2023. Lain tarkoituksena on muun muassa toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta ja poistaa sen toteutumisen esteitä (Vammaispalvelulaki 657/2022, 1§). Palveluiden esteettömyyteen kannattaa panostaa myös siksi, että ikääntyneet käyttävät sosiaali- ja terveyspalveluita eniten, ja heillä useimmin on liikuntarajoitteita. Kohderyhmän esteetön pääsy palvelun pariin on tärkeää turvata.

Toinen aineistosta esille noussut näkökulma käsitteli tavoitettavuutta. Tässä yhteydessä tavoitettavuudella tarkoitetaan sitä, kuinka hyvin palvelu kohtaa asiakaskuntansa. Aineistosta nousi esille esimerkiksi palvelu, jossa liikkuva hammashoidonyksikkö saapuu koulurakennukseen tekemään oppilaiden hammastarkastukset. Tämä tapa on kasvattanut oppilaiden tavoitettavuutta.

H2: ” niin se lapsi kun on siellä koulussa niin se [hammashoitaja] käy vaikka pyytämässä että hei että sun aika on nytten niin tavoitetaan paremmin kuin koskaan.”

Tämän lisäksi haastatteluaineistosta nousi esiin, kuinka syrjäytyneet eli tässä tapauksessa henkilöt, jotka eivät muuten käyneet kiinteillä terveysasemilla hakeutuivat matalammalla kynnyksellä liikkuvien palveluiden piiriin silloin, kun ne tuotiin lähemmäksi palveluiden käyttäjiä. Tämä on myös kytköksissä jo useasti esiin nousseeseen ennaltaehkäisevään hoitoon.

5.4 Liikkuvien palveluiden tulevaisuus

Neljäs haastatteluaineistosta muodostunut luokka oli liikkuvien palveluiden tulevaisuus. Tässä alaluvussa käydään läpi millaisille liikkuville palveluille olisi tulevaisuudessa kysyntää. Lisäksi

kartoitetaan millaisia haasteita ne saattavat tulevaisuudessa kohdata, ja kuinka näihin pystyttäisiin vastaamaan.

Eräs mielenkiintoinen haastatteluaineistosta esiin noussut ajatus oli liikkuvat apteekkipalvelut. Haja-asutusalueella kiertävä apteekkiauto oli ajatuksena niin kiinnostava, että aloin selvittämään olisiko se mahdollista toteuttaa. Vastaavia autoja ei ole Suomessa, mutta en kuitenkaan löytänyt lääkelaista suoranaisista estettä sellaisen perustamiseen. Olin yhteydessä Fimeaan ja kysyin, olisiko liikkuvan apteekin perustaminen teoriassa mahdollista. Sain puhelimitse vastauksen, jossa todettiin, että lainsäädäntö ei tunne liikkuvan apteekin käsitystä, mutta käytännössä muut lainsäädännölliset esteet liittyen esimerkiksi lääkkeiden säilytykseen estäisivät liikkuvat apteekkiyksikön toteutumisen. Sen sijaan haja-asutusalueilla voidaan ottaa käyttöön esimerkiksi apteekkien noutoautomaatteja (Fimea, henkilökohtainen tiedonanto, 4.5.2023). Apteekkipalvelut olivat kuitenkin vain havainnollistava esimerkki siitä, että liikkuvia palveluita halutaan kehittää muillakin sektoreilla ja niillä on paljon potentiaalia kehittyä.

Liikkuvat psykiatriset palvelut ovat myös varmasti tulevaisuuden kannalta tärkeitä, sillä erilaiset mielenterveyden häiriöt ovat yleistyneet viime vuosien aikana etenkin nuorten keskuudessa. Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt ovat tällä hetkellä yleisin syy Suomessa työkyvyttömyyseläkkeelle (ETK 2022). Tämän vuoksi on erittäin tärkeä panostaa tällä sektorilla myös ennaltaehkäiseviin toimiin.

Etelä-Karjalaa kuvattiin haastatteluaineistossa urauurtavaksi liikkuvien palveluiden käyttöönoton yhteydessä. Muut hyvinvointialueet ovat olleet Etelä-Karjalaan yhteydessä ja kyselleet lisätietoja liikkuvista palveluista. Todennäköisesti siis liikkuvien palveluiden lisääntymistä muillakin alueilla on odotettavissa.

Haasteita liikkuville palveluille voi ilmaantua sekä käytännön toiminnassa että isommassa kuvassa esimerkiksi palveluverkon tasolla. Turvallisuus oli yksi käytännön haaste, joka haastatteluaineistosta nousi esille. Liikkuvissa yksiköissä on usein vain yksi ihminen kyydissä. Tämä saattaa luoda turvattomuuden tunnetta. Myös autoon liittyvät tekniset viat tulivat mainituiksi haastatteluissa.

Käydään tarkemmin läpi haasteita, jotka liittyvät palveluiden tuottamiseen. Päälimmäisenä haasteena aineistosta nousi esiin nopeat muutokset palveluntarpeissa. Esimerkiksi Etelä-Karjalan väestön nopea ikääntyminen mainittiin. Tämä todennäköisesti lisää sosiaali- ja terveystalouden kysyntää lähitulevaisuudessa. Muutoksiin sopeutuminen ei kuitenkaan ole ainoastaan liikkuville

palveluille ominainen haaste, vaan kaikkien palveluntarjoajien on pystyttävä sopeutumaan muutoksiin palveluntarpeissa.

Toinen esiin noussut asia oli jo aikaisemminkin mainittu palveluiden toiminnanohjaus. Liikkuvien palveluiden määrän kasvaminen tulevaisuudessa luo haasteita toiminnan organisointiin. Kuitenkin toiminnanohjaukseen panostamalla voidaan välttää esimerkiksi päällekkäisyyksiä eri toimijoiden työskentelyssä ja näin ollen tehostaa toimintaa.

H1: ”Mitä enemmän on tällöisiä erilaisia palveluja, sitä keskitetympää ja järjestelmällisempää pitää olla niiden toimintojen toiminnanohjaus, siihen on otettu meidän alueella varhaisessa vaiheessa jo askeleita, mutta siinä meillä on vielä parannettavaa”

6 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen viimeisessä osiossa palataan tarkastelemaan tutkimuskysymyksiä, ja pohditaan, kuinka hyvin aineisto onnistui vastaamaan niihin. Pohditaan myös tutkimuksen onnistumista ja sitä, olisiko jotain voinut tehdä toisin. Käydään myös läpi mitä aiheen parista olisi kiinnostavaa tutkia jatkossa. Lopuksi tehdään johtopäätökset tutkielmasta ja sen tuloksista.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää sitä kuinka liikkuvat palvelut pystyvät parantamaan palveluiden saavutettavuutta haja-asutusalueilla. Tutkimus onnistui vastaamaan asetettuun tutkimuskysymykseen sekä osaongelmiin. Tutkimustulokset olivat varsin odotettuja ja olivat hyvin linjassa aiheesta aiemmin tehdyn tutkimuksen kanssa.

Tarkastellaan nyt tutkimuskysymystämme, joka oli: ”Kuinka liikkuvat palvelut pystyvät parantamaan palveluiden saavutettavuutta haja-asutusalueilla?”. Haastatteluaineiston ja siitä tehdyn analyysin perusteella voidaan todeta, että liikkuvat palvelut pystyvät parantamaan palveluiden saavutettavuutta haja-asutusalueilla, mikäli niiden organisoinnissa ja toiminnanohjauksessa onnistutaan.

Käsitellään vielä mahdolliset osaongelmiimme saadut vastaukset. Ensimmäinen tutkimustehtävä kappaleessa asetettu osaongelma koski sitä, kuinka julkinen palveluverkko on muuttunut haja-asutusalueilla. Aineistosta ja aikaisemmasta tutkimuksesta nousi esille, kuinka joidenkin ilmiöiden, kuten väestön vähenemisen maaseudulla ja huoltosuhteen heikkenemisen myötä palvelutuotanto on muuttunut haasteellisiksi joillakin haja-asutusalueilla. Kuitenkin haastatteluaineiston perusteella Etelä-Karjalan palveluverkko on tällä hetkellä toimiva eikä suuria muutoksia ole viime vuosien aikana tapahtunut. Myöskään hyvinvoinitalueudistuksen ei koettu aiheuttaneen juurikaan vaikeuksia.

Toinen osaongelma koski liikkuvien palveluiden tulevaisuutta ja sitä, millaisiksi näiden palveluiden tulisi kehittyä tulevaisuudessa. Kolmantena osaongelmana olivat liikkuvien palveluiden haasteet. Käsitellään nämä samassa kappaleessa seuraavana.

Liikkuvien palveluiden tulevaisuutta on kiinnostavaa pohtia. Palvelut ovat lisääntyneet vasta viime vuosina, joten kentällä on paljon tilaa uusille innovaatioille. Itse liikkuvien yksikköjen esteettömyydellä on tilaa kehitykselle. Esimerkiksi liikuntarajoitteisten pääsy liikkuviin palveluyksiköihin on tärkeää saavutettavuuden toteutumisen kannalta. Myös palveluiden muotoja voidaan kehittää eteenpäin. Liikkuvat apteekkipalvelut ovat kiinnostava asia, mutta vaatisivat paljon

muutoksia nykyiseen lainsäädäntöön. Tärkeää tulevaisuuden kannalta on pyrkiä ennakoimaan tulevaisuuden palvelutarpeiden muutoksia ja mukautua niihin.

Kuntien ja alueiden johtamisen kannalta liikkuvat palvelut ovat kiinnostavia, sillä niiden avulla voidaan pyrkiä uudistamaan ja tehostamaan julkista palveluverkkoa. Tämä tutkimus keskittyi nimenomaan haja-asutusalueisiin, mutta olisi jatkossa kiinnostavaa tutkia esimerkiksi sitä, millä tavoin liikkuvia palveluita voitaisiin hyödyntää isoissa kaupungeissa ja muilla tiheämmin asutuilla alueilla.

Liikkuvat palvelut ovat lisääntyneet Suomessa viimeisen vuosikymmenen aikana ja uskon että nämä palvelut yleistyvät jatkossakin. On kiinnostavaa jäädä seuraamaan, otetaanko liikkuvia palveluita käyttöön yhä enemmän julkisella sektorilla, nyt kun niitä hyödyntäneillä hyvinvointialueilla on positiivista näyttöä kyseisten palveluiden toimivuudesta.

LÄHTEET

- Abdullah, E, Ahmed, A., Kamau, J., Okajima H., Reberio-Hargrave, A. & Saito, H. (2014). Social services on wheels: A sustainable model to improve access in unreached communities. IST-Africa Conference Proceedings. Pointe aux Piments, Mauritius. pp. 1-8. Haettu osoitteesta : <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/6880624/authors>
- Alexy, B. & Elnitsky, C. (2007). Rural Mobile Health Unit: Outcomes. Public Health Nursing Vol. 15 No. 1, pp. 3-1. Haettu osoitteesta: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1525-1446.1998.tb00314.x>
- Antikainen, J., Honkaniemi, T., Jolkkonen A., Kahila, P., Kotilainen A., Kurvinen, A., Lempponen, V., Lundström, N., Luoto, I., Niemi, T., Pyykkönen, S., Rehunen, A., Saukkonen, P., Viinamäki, O-P. & Viinikka, A. (2017). Smart Countryside – Maaseudun palveluiden kehittäminen ja monipuolistaminen digitalisaatiota ja kokeiluja hyödyntämällä. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 9/2017. Haettu osoitteesta: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80892/Smart%20Countryside.pdf>
- Anttonen, A., Haveri, A., Lehto, J. & Palukka H. (2012). Julkisen ja yksityisen rajalla – Julkisen palvelun muutos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/101927/Anttonen_ym_Julkisen_ja_yksityisen_rajalla.pdf?sequence=1%20#page=13
- Boivard, T. & Loeffler, E. (2016). Public management and governance. Taylor & Francis group. Haettu osoitteesta: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/tampere/reader.action?docID=4542285#>
- Dufva, M. & Rekola, S. (2023). Megatrendit. Helsinki: Sitra. Haettu osoitteesta: <https://www.sitra.fi/julkaisut/megatrendit-2023/>
- Eläketurvakeskus (2022). Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyi ennätyksellisen vähän ihmisiä. Etk: tilastosivu. Haettu osoitteesta: <https://www.etk.fi/ajankohtaista/tyokyvyttomyyselakkeelle-siirtyi-ennatyksellisen-vahan-ihmisia/>
- Eskola, J. & Suoranta J. (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino
- Halonen, M. & Kattilakoski M. (2018). Hyvinvoinnin edistäminen harvaan asutulla maaseudulla. SPATIA Raportteja 1/2018. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, Alue- ja kuntatutkimuskeskus. Grano Oy. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/23045/urn_isbn_978-952-61-2751-4.pdf
- HE 241/2020. Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi. Haettu osoitteesta: <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2020/20200241>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2022). Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Immonen, M. Järvi, H. & Koivuniemi J. (2013). Mobile clinics in public health care: Integrated service offerings for rural elderly. Lappeenranta University of Technology. Haettu osoitteesta: <https://lutpub.lut.fi/bitstream/handle/10024/94082/isbn9789522654984.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

- Kaasalainen, K., Ruohonen T. & Neittaanmäki P. (2019). Interventiot ja tekoäly terveydenhuollossa. Jyväskylän yliopiston IT-tiedekunta. Jyväskylä: Yliopistopaino.
- Kangasharju, A. (2008). Tuottavuus osanan tuloksellisuutta. Suomen kuntaliito. Haettu osoitteesta: <https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Tuottavuusopas-2008-nettiversio.pdf>
- Kattilakoski, M., Husberg, A., Kuhmonen, H-M., Rutanen, J., Vihinen, H., Töyli P., Lukkari T., Osmonen, E., Väre, T. & Åström, C. (2021). Ajassa uudistuva maaseutu – Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2021–2027, Maa- ja Metsätalousministeriö. Haettu osoitteesta: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163350/MMM_2021_12.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kuhmonen, T. & Niittykangas H. (2008). Maaseudun tulevaisuus – Ajattelun käsikirja, Jyväskylä: Gummerus
Kuntalaki 2015/419.
- Kuntaliitto, n.d. Mitä on saavutettavuus. Luettu: 16.2.2023 <https://www.kuntaliitto.fi/tietotuotteet-ja-palvelut/verkkajulkaisut/saavutettavuusopas/2-mita-on-saavutettavuus>
- Laasanen, J. (2010). Kuntayhtymä Kaksineuvoisen palvelutuotannon kustannustehokkuus ja toimivuus. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti. [https://helda-helsinki-fi.libproxy.tuni.fi/bitstream/handle/10138/24718/Raportteja63.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://helda-helsinki.fi/libproxy.tuni.fi/bitstream/handle/10138/24718/Raportteja63.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- Laki hyvinvointialueesta 2021/611
- Lehtonen, J. (2005). Palvelut pyörillä – Liikkuvien palvelujen kehitysvaiheita. Tekniikan Waiheita 1/05. Haettu osoitteesta: <https://journal.fi/tekniikanwaiheita/article/download/63747/25055>
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä YTR. (2014). Mahdollisuuksien maaseutu – maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014–2020. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja., alueiden kehittäminen 9/2014. Helsinki: Edita Haettu osoitteesta: <https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Mahdollisuuksien+maaseutu+25022014.pdf>
- Malinen, P., Kytölä, L., Keränen, H. & Keränen, R. (2006). Suomen maaseututyypit. Maa- ja metsätalousministeriö 7/2006 Haettu osoitteesta: https://mmm.fi/documents/1410837/1721046/MMMjulkaisu2006_7.pdf/3198f0cc-79b7-44c4-8033-6d47c8d34498/MMMjulkaisu2006_7.pdf.pdf%20Luettu%2025.9.2019
- Melin, T. (2007). Innovaatiot ja hyvät käytännöt kunnallisessa palvelutuotannossa. Helsinki:Sitra. Haettu osoitteesta: <https://www.sitra.fi/app/uploads/2017/02/TuomoMelin-2.pdf>
- Miles, M. B. & Hubermann A. M. (1994). Qualitative data analysis. (2. ed.9 California: Sage. <https://vivauniversity.files.wordpress.com/2013/11/milesandhuberman1994.pdf>
- Ruokoski, V. & Ursin S. (2023). Hyvinvointiauto Reissu-Ellun kyydissä viedään sairaanhoitajan tai pankin palveluita maaseudulle – Reviiri laajenee Pieksämäen ja Savonlinnan seuduille. Yle Uutiset 11.1.2023. Luettu: 15.2.2023 <https://yle.fi/a/74-20004223>
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen M. (2010). Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.
Tampereen kaupunki (2023). Erityisnuorisotyö. Verkkosivu luettu 15.2.2023 <https://www.tampere.fi/nuoret/erityisnuorisotyö>

- Tilastokeskus (2022). Alueet ja aluetyypit. Helsinki: Tilastokeskus. Haettu osoitteesta: <http://stat.fi/media/uploads/tup/msind/msindaluejaot10.xls>
- Tilastokeskus (2023). Väestötietoja maakunnittain. Helsinki: Tilastokeskus. Haettu osoitteesta https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html
- Tuomi, J & Sarajärvi A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Valkonen, T. & Lassila J. (2021). Väestön ikääntymisen taloudelliset vaikutukset, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:36. Haettu osoitteesta: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163134/VNTEAS_2021_36.pdf
- Valtiovarainministeriö. (2022.) Julkisen talouden kestävyysvaje. Haettu osoitteesta: https://vm.fi/documents/10623/142666320/10_Julkisen+talouden+kest%C3%A4vyysvaje.pdf/88787cf5-964b-0ece-b9f5-cddd9010ecdb/10_Julkisen+talouden+kest%C3%A4vyysvaje.pdf?t=1670421197311
- Vammaispalvelulaki 657/2022

LIITE

Liite 1: Haastattelurunko

Taustakysymyksiä

1. Hyödynnetäänkö tällä hyvinvointialueella/kunnassa liikkuvia palveluita?
2. Miten/Kuinka laajalti?
3. Kerro työkokemuksestasi liikkuvien palveluiden parissa

Palveluverkko

4. Miten kuvailisit palveluverkkoa ja sen toimivuutta tällä hyvinvointialueella?
5. Miten palveluverkko on muuttunut viime vuosien aikana?

Saavutettavuus

6. Uskotko, että liikkuvilla palveluilla voitaisiin parantaa merkittävästi palveluiden saatavuutta haja-asutusalueilla?

Tulevaisuus

7. Minkä tyyppisille liikkuville palveluille olisi kysyntää?
8. Miten näet liikkuvien palveluiden tulevaisuuden?